

DAVID BRANDON
(1941–2001)

Težko se je posloviti od prijatelja, še zlasti če odhaja za vedno. Vemo, da smo izgubili veliko, a le s težavo povemo, kaj.

David Brandon ni bil samo prvovrsten socialni delavec in profesor socialnega dela, bil je tudi zen menih, psihoterapevt, novinar in publicist, igralec šaha in ragbija; bil je uporabnik socialnega dela in služb duševnega zdravja, hkrati pa tudi borec za pravice uporabnikov, aktivist in zagovornik. Bil je Anglež, ponosen na svoje delavsko poreklo in severnjaški naglas, hkrati pa tudi kozmopolit, pripravljen sprejeti druge kulture in ljudi.

David je bil vedno kontroverzen in provokativen. Njegova predavanja so skoraj vedno razdelila ljudi na dva tabora – pristaše in nasprotnike. Predaval je v stilu pridigarja – angažirano, s primerami in zgodbicami. Bil je pripovedovalec. Sam je nekoč rekel, da je mogoče na vsako temo povedati zgodbo, anekdoto.

Kot predavatelj je trkal na vest svojega občinstva in izzival njihova čustva. Njegovi nastopi so bili vehementni, dramski. Poklica igralca ni nikoli opravljal, a na predavanjih je to bil. Zgodbe in šose je govoril doživeto, da bi ganil poslušalca, a hkrati smo vedeli, da igra. Bil hkrati prepričljiv in nas puščal v neeveri. V prijateljskih in intimnih pogovorih pa je bil prijeten, sočuten in pozoren sogovornik, pa naj je šlo za pogovore o zasebnih, strokovnih, organizacijskih ali načelnih vprašanjih. Žal je preveč ljudi v njem videlo učitelja, duhovnega vodjo in guruja ali pa provokatorja, ga hvalilo ali grajalo, občudovalo ali se ga balo, ker je bil človek, ki ruši ustaljene obrazce in vrednote. Zid občudovanja ali nerazumevanja je deloma ustvarjal sam, s svojim nastopom in karizmatičnostjo, deloma pa so ljudje od njega to pričakovali in se mu niso hoteli približati. Pogosto je ostal sam v množici častilcev.

V Slovenijo, v slovensko socialno delo in delo z ljudmi, ki doživljajo duševno stisko in ki imajo težave pri učenju, je vnesel veliko novosti in novih pogledov. Bil je eden od predstavnikov radikal-

nega socialnega dela, družbeno kritičnega in usmerjenega proti krivicam, ki se dogajajo ljudem zaradi sistema izkoriščanja, izključevanja in poniževanja. Vedno znova nas je opozarjal na družbene razsežnosti človeške stiske, na to, da ljudje, s katerimi imamo opraviti, niso krivci, temveč žrtve, na njihovo podrejenost in odvisnost, ki je strukturna, ne pa posledica njihovih pomanjkljivosti in napak. Opozarjal je na to, da je krivda izključevanja na računu tistih, ki izključujejo. Gluhi in nemi se ne bodo nikoli naučili govoriti z govorjeno besedo, sami pa se lahko naučimo govoriti z jezikom kretenj.

Ni ostal pri moraliziranju, bil je delavec in je vedno iskal tudi praktične odgovore na ta vprašanja. Širil je novosti in njegova zasluga je, da smo pri nas vpeljali nekatere bistvene novosti. Konkretno nam je na primer pokazal, kaj pomeni normalizacija oziroma prevrednotenje socialnih vlog, ki smo jo teoretično že poznali. Pokazal nam je, kako ta načela delujejo v praksi in kako jih je mogoče uporabiti v konkretnih okoljih. Seznanil nas je z individualnim načrtovanjem skrbi oziroma samostojnega življenja. Prvi nam je predstavil pojem in načine neposrednega financiranja oziroma sistem posrednikov (brokerjev) storitev, seznanil nas je z McGeejevo metodo nežnega učenja in še marsikaj drugega.

Ko je širil novosti in pomagal pri inovacijah, si jih ni lastil, pač pa jih je vedno obogatil na sebi lasten način. Individualizirano načrtovanje oziroma načrtovanje skrbi, na primer, je lahko povsem birokratski postopek. Način, kakor ga je postavil David, je človeški, potrebe in želje človeka spoznamo iz njegove življenjske zgodbe in situacije, ne pa iz spiska vnaprej postavljenih kategorij in postavk. Le na ta način se izognemo prefabriciranim, konfekcijskim odgovorom in ustvarimo storitve, ki resnično odgovarjajo posamezniku.

Davidov humanizem ni bil nikoli abstrakten. Pri njegovem delu je bila vedno prisotna utopična

vizija, ki jo je spremljala pragmatika prvih korakov, potrebnih, da jo dosežemo. Spomnim se, ko je navedel primer svojega kolega: V procesu de-institucionalizacije neke ustanove za duševno prizadete v Angliji je moral socialni delavec narediti individualni načrt za samostojno življenje v skupnosti za moškega srednjih let, ki je večino svojega življenja preživel v raznih ustanovah. Ko sta se dobila, sta se pogovarjala o tem, kako bo živel. Poleg tega, kje bo živel, sta govorila tudi o tem, kaj bo delal. Odgovor sogovornika je bil, da bi rad postal predsednik vlade. Čeprav za to delovno mesto ni zahtevana posebna bistrost, bi bil tipični odgovor socialnega delavca, da naj bo človek realen, naj vendar opusti nerealne in neuresničljive želje in začne govoriti o tem, kar je zares na voljo, se pravi, naj se odloči, ali bo raznašalec časopisov, pomivalec posode, sestavljaavec kemičnih ali kaj drugega iz železne ponudbe del za »duševno prizadete«. Ne, odgovor socialnega delavca je bil: »Prav, poglejva, kaj morava najprej storiti.« Ugotovila sta, da je prvi korak, ki ga morata storiti, da se vpiše v eno izmed parlamentarnih strank, saj mora biti v Veliki Britaniji predsednik vlade član ene od teh strank. Človek se je vpisal v lokalno podružnico stranke na oblasti in zgodilo se je nekaj, kar je pri preselitvi iz ustanove v skupnost najtežje doseči. Socialno delo namreč lahko priskrbi stanovanje, hrano, zaposlitev in denarno podporo, veliko težje pa prijatelje. V tem primeru pa je bilo tako, da je človek z vestnim sodelovanjem na sestankih, požrtvovalnim raznašanjem propagandnega materiala srečal ljudi, ki so ga cenili in se z njim družili tudi po sestankih in mimo njih. Ta Davidova zgodbica nas ne uči samo o nepotrebnem napuhu socialnih delavcev, temveč tudi o tem, kako v imenu realističnosti, izvedljivosti, kastriramo želje svojih sogovornikov, s tem pa onemogočimo tudi eno izmed bistvenih orodij socialnega dela – željo. Realnost je tako močna, da ne potrebuje zagovornika, naši sogovorniki pa pogosto potrebujejo nekoga, ki jim bo omogočal stvarnost preskusiti.

Svoj stvarni humanizem je pokazal tudi v tem, da je pogosto poudarjal, da je moč socialnega dela ravno v tem, da je usmerjeno ne samo v tekst, temveč tudi v kontekst, pa ne samo na tak način, da nam omogoči razumevanje dejanj in besed, temveč da je to tudi polje intervencij socialnega dela. Kot primer je nekoč povedal zgodbico o človeku, ki je boljčal v vodo. Neki odpuščeni prebivalec psihiatrične ustanove je živel na obali enega

izmed angleških kanalov. Cele dneve je stal tam in gledal v vodo pred seboj. Čeprav ni nikomur nič naredil, so se ženske iz soseske nad njim in njegovim početjem zgražale in se ga bale. Pritoževale so se socialnim službam. Socialni delavec, ki je bil zanj odgovoren, je razmišljal, kaj naj stori. Nazaj ga ni mogel poslati, lahko bi ga napotil na psihoterapijo, a ne glede na stroške bi bil rezultat zelo negotov. Potem se je spomnil, da natanko isto stvar vsak dan počne na tisoče, celo milijone ljudi. Kupil mu je ribiško palico. Maksima pedagogike, da je bolje ljudi naučiti loviti ribe, se v socialnem delu spremeni v maksimo, da ljudje potrebujejo ribiško palico.

Kar je najpomembnejši nauk Davida kot učitelja in kar bomo najbolj pogrešali, je, da je živel, kar je govoril. Zanj je bilo pri socialnem delu najvažnejše postati in ostati človek. Ravno tako kakor velja za uporabnike, da so najprej ljudje, velja to tudi za strokovnjake, in to je tudi glavno orodje našega dela. Izogibati se svoji človeškosti je ovira za socialno delo. David se ni le zavzemal, naj gredo ljudje iz zaprtih ustanov, temveč jih je tudi konkretno gostil, se pravi, da so skupaj z njim živeli. Kar je govoril, je živel in pri tem nam je bil zgled. Odsotnost tega zgleda bo velika izguba za socialno delo.

Njegova neposrednost in človeškost, zagovorniška naravnost pa mu dostikrat ni bila v prid. Sam je nekoč dejal, da terapevti za novo leto dobijo bonboniere in čokolade, zagovorniki pa v najboljšem primeru take, ki so začinjene s strihninom.

Bolečina je bila sestavni del njegovega življenja. Veliko je je sam doživel, včasih pa tudi – neposreden in kompleksen, kakršen je bil – drugim prizadejal. Govoril je, da je bolečina eden od bistvenih momentov socialnega dela, a o njej v socialnem delu, pa tudi v drugih podobnih poklicih, ki se ukvarjajo s človeško stisko, zelo malo govorimo in se je izogibamo. Ko je poiskal na medmrežju članke o bolečini, je našel le peščico takih, ki niso bili o anesteziji. Nobenega na področju socialnega dela.

Sestavni del njegovega življenja in dela je bil po drugi strani humor. Ne samo, da je bil duhovit predavatelj in sogovornik in da je bil smeh stalnica njegovih nastopov, bil je tudi hudomušen in nagajiv. Nekoč, ko je bil predstojnik oddelka za socialno delo, mu je šlo na živce, da so njegovi kolegi na tedenskih sestankih, ki so bili po naključju na dan, ko so prejeli Social Work Today,

tednik socialnega dela, na sestankih brali to revijo. Tako je nekoč prišel dovolj zgodaj, da je pobral iz poštnih predalov revije in vsem v sredico vstavil playboyevske nagice.

Humor je bil zanj ena od bistvenih sestavin socialnega dela. S šalo, ki je lahko bila še tako neumna in na pogled neumestna, je lahko sogovornika razorožil in ustvaril situacijo, ki je bila bolj pregledna in manj obremenjujoča, zlasti pa manj brezizhodna. *Spomnim se, ko smo se nekoč v Polju pogovarjali z uporabnikom, ki je sicer želel oditi iz bolnišnice, a je vedno znova našel razloge, da tega ne more storiti, da je njegovo življenje težko in da ni mogoče nič narediti, da bi bilo boljše.*

Zadnja v nizu pritožb je bila: »Veste, mi je zelo težko živeti ... res, imam problem ... sem biseksualec ...« David se je naredil, kot da ni dobro slišal: »A bicikel?!« Težko bi se človek spomnil bolj butaste domislice, pa vendar bila je zelo smešna. Humor omogoči, da ustvarimo distanco, da prek ironije vidimo sebe drugače; odpravi usodnost posledic, hkrati pa nam omogoči, da smo zelo neposredno in angažirano zraven.

Izguba in žalost, ki ju občutimo, sta veliki. Absurdnost Davidove smrti deluje ko zenovski koan – prepričan sem, da se David z nami smeje. Če že ne svoji smrti, pa svojemu življenju.

Vito Flaker